

Durum Deęerlendirmesi

Daha Fazla Yahudi, Daha Az Demokratik: “İsrail–Yahudilerin Ulus Devleti” Yasası

Temmuz 2018 | 14

Ferit Belder

ORDAF
Ortadoęu ve Afrika
Araştırmacıları Derneęi

Association of Researchers
On the Middle East and Africa

جمعیة دراسات الشرق الأوسط و أفریقیا

www.ordaf.org

Giriş

İsrail Devleti'ni Yahudi hatları üzerinden yeniden tanımlayan; İsrail yurttaşı Araplar (ya da Filistinliler), Diaspora Yahudileri ve Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimleri konusunda kritik yaklaşımları kaleme alan ve kamuoyunda kısaca 'ulus-devlet yasası' olarak bilinen 'Temel Yasa: İsrail-Yahudilerin Ulus-Devleti' isimli kanun 19 Temmuz Perşembe günü İsrail Parlamentosu Knesset'te ikinci ve üçüncü oturumlardan geçerek İsrail'de yarı anayasal statüdeki temel yasalardan bir tanesi haline geldi. Bilindiği üzere İsrail Devleti'nin yazılı bir anayasası yoktur. Bu temel yasalar ise devletin ilk yıllarında ileride yazılacak bir anayasa metninin temelini oluşturacakları varsayımıyla kabul edilmiş, yıllar içerisinde de diğer yasalardan ayrı ve özel bir statü elde etmişlerdi. Yine de bu temel yasaların tam olarak bir anayasa hüviyetinde olmadığını belirtmek gerekir, zira 19 Temmuz günü görüldüğü üzere yasa 120 vekilli İsrail Parlamentosu'nda 62'ye karşı 55 ret oyuyla yani salt çoğunlukla kabul edilmiştir. Bu temel yasanın, diğer yasalarda olduğu gibi salt çoğunlukla geçmesi ve yine aynı yasanın 11. maddesinde ifade edildiği üzere meclisin çoğunluğunun kabul ettiği başka bir temel yasa ile değişikliğe açık olması da bu durumu destekler niteliktedir. Buna rağmen, normal bir yasa olarak değil de temel yasa olarak çıkarılmasının hem hukuki hem de siyasal-ideolojik bir karşılığı vardır.

Bu tartışmaya geçmeden önce yasanın hiç de kolay bir şekilde geçmediğini, İsrail içinden ve dışından pek çok aktörün tartışma sürecine dâhil olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim bu süreçteki tartışmalar, eleştiriler ve eleştiri sahiplerinin kimliği bugün İsrail'in iç siyasetinde ve Diaspora ile olan ilişkilerinde çeşitli fay hatlarının ne kadar dinamik olduğunu bir kez daha göstermiştir. Aslında İsrail'i Yahudilerin ulus-devleti olarak deklare etme talepleri yeni değildir, bilakis son yıllarda pek çok kez gündeme gelmişti. Ancak İsrail siyasetinde sıkça görülen ön oturumlarda veya komisyonlarda takılma suretiyle akamete uğrama sonucuyla karşılaşmışlardı. Ancak Kasım 2017 yılında kanunu yasalatacak özel bir komitenin kurulması ve koalisyon ortaklarının anlaşmasının ardından komitenin Mart 2018'de taslağı onaylamasıyla yasa tasarısı Meclis'e geldi. 30 Nisan 2018 tarihindeki ilk oturumdan geçerek ABD'nin büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma seremonisi öncesinde ulus-devlet yasası somutlaşmış oldu. Ancak asıl tartışmalar ikinci ve üçüncü oylamaların hemen öncesinde yaşandı ve yasada pek çok kez değişiklik yapıldı. Her ne kadar özellikle ırksal ayırım öneren tartışmalı madde yasa metninden çıkarılsa da yasanın Yahudileri önceleyen formu ve bakış açısı sabit kaldı.

Yasanın bazı maddelerinin kritik sonuçları olacağı beklentisiyle ön plana çıkmasına rağmen, her bir maddenin İsrail siyasetinde belirli bir karşılık uyandırdığı ve çeşitli toplumsal-siyasal grupları ya da kurumları hedef aldığı görülmektedir. Bu yazıda ulus-devlet yasası; Arap-Yahudi, Ortodoks- Ortodoks olmayan, İsrail-Diaspora, Sağ-Sol, Yahudilik-Demokrasi, İsrail- Filistin gibi temel fay hatlarına temas eden 5 nokta üzerinden anlatılacaktır: (1) Yasa metni ve oylama kompozisyonu (2) İsraili Araplar ve Arapça'nın Statüsü, (3) Batı Şeria'daki Yahudi Yerleşimleri, (4) Ultra-Ortodoks Siyaset ve (5) Diaspora.

Yasa Metni ve Oylama Kompozisyonu

19 Temmuz'da ikinci ve üçüncü oturumlara sunularak kabul edilen yasa aşağıdaki gibidir;

Temel Yasa: İsrail – Yahudilerin Ulus Devleti

1.

A. İsrail Devleti'nin kurulduğu Eretz İsrail, Yahudi toplumunun tarihi anavatanıdır.

B. İsrail Devleti Yahudi toplumunun doğal, kültürel, dini ve tarihi self-determinasyon hakkını gerçekleştiren ulus-devletidir.

C. İsrail Devleti'nde ulusal self determinasyon hakkı Yahudi toplumuna özgüdür.

2.

A. Devletin ismi İsrail'dir.

B. Devletin bayrağı beyaz, kenarlarda iki açık mavi şerit ve ortasında Davut Yıldızı bulunmaktadır.

C. Devletin sembolü her iki yanında zeytin yaprakları olan 7 kollu şamdandır (Menora) ve altında 'İsrail' kelimesi bulunmaktadır.

D. Devletin ulusal marşı 'HaTikva"dır. (Umut)

E. Devletin sembolleriyle alakalı detaylar yasalarda belirtilecektir.

3. Kudüs bir bütün ve birleşik olarak İsrail'in başkentidir.

4.

A. Devletin dili İbranice'dir.

B. Devlet içerisinde Arapça dili özel bir statüye sahiptir, devlet kurumlarında ve bu kurumlar önünde Arapça dilinin kullanımıyla alakalı düzenlemeler yasalarda yer alacaktır.

C. Bu başlıkta belirtilenlerin hiçbiri bu temel yasanın başlangıcından önce Arapça diline sağlanmış statüye zarar vermez.

5. Devlet Yahudi göçü (Aliya) ve sürgünden (Yahudi sürgünü) toplanmaya açıktır.

6.

A. Devlet, Yahudiliklerinden veya vatandaşlıklarından dolayı zor duruma düşen Yahudi toplumunun ve yurttaşlarının refahını korumak için çalışacaktır.

B. Devlet, devlet ile Yahudi toplumu arasındaki bağı Diasporada korumak için çalışır.

C. Devlet, Yahudi toplumunun kültürel, tarihsel ve dini mirasının Diaspora Yahudileri arasında korunması için çalışır.

7. Devlet, Yahudi yerleşiminin gelişimini ulusal bir değer olarak görür, onların kurulması ve güçlendirilmesinin teşviki ve geliştirilmesi için çalışacaktır.

8. İbrani takvimi devletin resmi takvimidir ve bu takvimin yanında İbrani olmayan takvim (Miladi Takvim) de resmi olarak kullanılacaktır; İbrani ve İbrani olmayan takvimlerin kullanımı yasada belirtilecektir.

9.

A. Yom Hatzmaut (Bağımsızlık günü) devletin ulusal resmi bayram günüdür.

B. Yom Hazikaron (İsrail Savaşları'nda Kaybedilen Askerleri Anma Günü) ve Yom Haşoah (Holokost ve Kahramanları Anma Günü) İsrail'im resmi anma günleridir.

10. Devlet içerisinde Şabat ve İsrail bayramları sabit tatil günleridir; Yahudi olmayanların kendi dinlenme ve tatil günlerini sürdürme hakları vardır. Bu konudaki detaylar kanunda belirtilecektir.

11. Bu temel kanun üzerinde herhangi bir değişiklik meclisin çoğunluğu ile yeni bir temel kanun ile mümkün olabilecektir.

Ulus-devlet yasası geniş iktidar koalisyonu içerisindeki partilerin ortaklaşması sonucunda geçebilmiştir. Buna karşın iktidar koalisyonu dışındaki herhangi bir siyasi partiden destek gelmemiştir. Bağımsız milletvekili Orli Levi ve Likud milletvekili ve Likud partisinin efsanevi liderinin oğlu Ze'ev Binyamin Begin çekimser oy kullanmışlardır. Ulus-devlet yasasındaki siyasi partilerin oylama kompozisyonu aşağıdaki gibidir.

Tablo1: İsrail'de Ulus-Devlet Yasasında Partilerin Pozisyonu¹

	Parti	Siyasi Pozisyon	Knesset'teki Milletvekili Sayıları	Evet	Hayır	Çekimser
İktidar Bloğu	Likud	Sağ, Muhafazakâr	30	28	0	1
	Yisrael Beiteinu (Evimiz İsrail)	Milliyetçi, Seküler	5	4	1	0
	Kulanu (Hepimiz)	Merkez	10	9	1	0
	HaBayit HaYehudi (Yahudi Evi)	Dindar Siyonist	8	8	0	0
	Yahdut Ha-Tora (Birleşik Tevrat Yahudiliği)	Ultra-Ortodoks, Aşkenaz	6	6	0	0
	Şas	Ultra-Ortodoks, Sefarad	7	7	0	0
Muhalefet	Siyonist Kamp	Merkez Sol, Sosyal Demokrat	24	0	24	0
	Birleşik Liste	Arap Partiler	13	0	13	0
	Yesh Atid (Gelecek Var)	Liberal, Seküler	11	0	11	0
	Meretz	Sol, Seküler	5	0	5	0
	Bağımsız		1	0	0	1
Toplam			120	62	55	2

¹ Knesset, http://www.knesset.gov.il/vote/heb/Vote_Res_Map.asp?vote_id_t=31013

İsrail Vatandaşı Araplar (ya da Filistinliler) ve Arapça'nın Statüsü

1948 yılında İsrail Bağımsızlık Bildirgesi okunduğunda, İsrail Devleti sınırları içerisinde yaşayan Arap nüfusa tam ve eşit yurttaşlık vaat edilmiş, devlet kurumlarına katılımları yönünde çağrı yapılmıştı. Pratikte ise binlerce Filistinli Arap 1948 savaşı ve sonrasında zorunlu olarak yurtlarını terk etmek durumunda kalmışlar ve geri dönüş noktasında ise aradan geçen 70 yıl boyunca herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. İsrail içinde kalan Arap yurttaşlar ve siyasal hareketleri ise bir güvensizlik öznesi olarak görülmüşlerdir. Buna rağmen İsrail'deki Arap varlığı; siyasal ve toplumsal olarak varlığını devam ettirebilmiş, dinsel ve dilsel özerklikleri ortaklaşmacı demokrasinin sağlayacaklarından daha azına karşılık gelse de korunabilmiş, eğitim kurumları muhafaza edilmiş ve mecliste temsil edilemişlerdir.

Hali hazırda dört Arap Partinin ittifakıyla Knesset'te temsil edilen Birleşik Liste parlamentoda en büyük 3. grup konumundadır. Çeşitli dönemlerde kısıtlamalara maruz kalsalar da Arap partiler İsrail siyasi hayatının önemli bir bileşeni olmuşlar ve olmaya devam etmektedirler. Bu konuda zaman zaman tartışmalar yaşansa ve 'terör', 'orduya hakaret', vs. gibi gerekçelerle partilerin seçimlere girme ehliyetinin elinden alınması ya da aynı gerekçelerle siyasetçilerin milletvekili olmalarının engellemesi gibi düzenlemelerin getirilmesi teklif edilse de henüz bu konuda yasal bir adım atılmamıştır. Merkezi Seçim Komitesi'nin pek çok kez Arap parti ve milletvekillerine getirdiği yasak ise Yüksek Mahkeme (Begetz) tarafından bozulmuştur.² Yüksek Mahkeme'nin İsrail'in demokratik çerçeveden çıkmaması için yaptığı müdahalelerin artması, özellikle sağ/milliyetçi partilerin Yüksek Mahkeme'nin kararlarını daha fazla sorgulamasına sebep olmaktadır. Bu durumun uzun vadede İsrail'in güvenliğine tehdit oluşturduğunu ifade edilmektedir.³

İsrail'de tarihsel olarak Arap siyasal ve toplumsal varlığı ile İsrail'in Yahudi ve demokratik devlet olma iddiası arasındaki ilişki sonucunda Arapça, İbranice'nin yanı sıra resmi dil işlevi görmüş ve banknotlar, yol işaretleri, anonslar, vs. kamusal hayatın pek çok alanında kendine yer bulmuştur. Ulus-devlet yasası ise İsrail Devleti'nin tek resmi dili olarak İbranice'yi tanımış, Arapça'nın ise özel statülü bir dil olarak tanındığına hükmetmiştir. Her ne kadar Arapça'nın İsrail Devleti içerisinde bugüne kadar elde ettiği herhangi bir kazanıma zarar gelmeyeceği vurgulansa da devlet kurumlarında yahut bu kurumlar önünde/karşısında Arapça'nın nasıl kullanılacağı yasalarda belirlenmek üzere ucu açık bırakılmıştır. Öyle görünüyor ki, Arapça'nın İsrail'deki akıbeti bundan sonraki süreçte politik iklim, seçim ittifakları, Yüksek Mahkeme'nin müdahalesi, uluslararası ortam gibi içsel ve dışsal dinamiklerin ilişkisi ile netleşecektir.

Arapça'nın İbranice karşısında ikincilleştirilmesi ulus-devlet vurgusunun pek de anor-

² 2009 yılında Balad ve Ta'al partilerinin seçimlere katılması Merkezi Seçim Komitesi tarafından teröre destek verdikleri suçlaması ve İsrail'in var olma hakkını tanımadıkları gerekçesiyle yasaklandıktan sonra karar Yüksek Mahkeme tarafından bozulmuştur. Aynı şekilde 2013 seçimlerinde Hanin Zuabi'nin milletvekili olma hakkı Seçim Komitesi'nin İsrail Devleti kurumları ve ordusuna zarar vermek, Gazze'deki İsrail ablukasını delmek için yola çıkan Özgürlük filosuna katılmak gibi suçlamalarla engellenmiş olmasına rağmen karar yine Yüksek Mahkeme tarafından bozulmuştur.

³ 2013-2015 yılları arasında Evimiz İsrail Partisi'nde milletvekilliği yapmış bir siyasetçi ile yapılan mülakat, 2018.

mal olmayan bir sonucu olarak gösterilmektedir. Bu görüşe göre bir ulus-devletin pekâlâ resmi bir dili olabilir ve o devlette yaşayan çeşitli etnik grupların yerel dillerini yaşamaları, yaşatmaları ve bölgesel kurumlarda hâkim dilin yanı sıra kullanılmalarına müsaade edilebilir. Bu hiçbir zaman ırksal bir üstünlüğün tanınması anlamına gelmez. Ancak İsrail örneğine bakıldığında, devletin kuruluş sürecinden itibaren Yahudiler ile Yahudi olmayanları ayıran hukuk ve eğitim sistemlerinin bulunduğu ve politik örgütlenme ile kurumsal organizasyon (bürokrasi, ordu, vs.) konusunda bu ayrımların genişlediği görülmektedir. Bu siyasal sistem İsraili Arapları bir yandan sistemin içinde tutuyor (seçme seçilme hakkı, eğitim ve din özerkliği, vs.) diğer yandan ise sistem içerisinde izole ediyordu. Arapların çeşitli alanlarda sahip oldukları özerklik ise İsrail'in Yahudi ve demokratik olma iddiasının zorunlu sonucuydu. Örneğin Medeni hukuk meselesinde Müslüman Arapların şer'i hükümlere tabi olması, azınlık bir gruba tanınan imtiyazın ortaya çıkardığı liberal bir bakış açısının sonucu değil, Yahudiler arasında Halaha'nın (Yahudi şeriatı) uygulanması kararının pratikteki yansımasıdır. Bu uygulama da Britanya Manda döneminde gelişen seküler Siyonist kurucu figürler ile Anti-Siyonist Dindar Yahudilerin mücadele/işbirliği/rekabet çerçevesinde varılmış bir zoraki uzlaşının sonucuydu. Bu sebeple Osmanlı döneminde uygulanan ve Britanya Manda yönetimi döneminde birtakım değişikliklerle devam ettirilen millet sistemi tahayyülünün bir formu İsrail'de tatbik edilmiştir.

Aynı şekilde kapsayıcı ulusal bir kimliğinin kurumsal olarak desteklenip, eğitim programlarında cumhuriyet kadroları yetiştirme prensibiyle hareket edilmediği İsrail'de Arapların kimlikli özerklikleri bir ayrıştırma pratiğinin aracı olagelmıştır. Benzer kimlikli gerilimler dindar Yahudiler ile seküler Siyonist kadrolar arasında da yaşanmış ancak dindar Yahudilerin sisteme dâhil edilmesiyle neticelenmiştir ve devletin kurumsal işleyişi üzerine bugün dahi devam eden pek çok uygulamanın kemikleşmesine sebep olmuştur. Bu yüzdendir ki, İsrail siyaseti bir yanı sıra diğer modern ulus-devletlerde görüldüğü üzere ulusal/uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal gelişmelerin tesiriyle dinamik bir süreci ifade eder, diğer yanı sıra ise statik bir kimlik siyasetinin sonucu olarak meydana gelen ve belirli durumları itibarıyla güvenleştirilmiş çeşitli statüko sütunları üzerine kurulmuştur. Arapça'nın İbranice karşısında ulus-devlet öncelemeyle ikincilleştirilmesi bu bağlamda önemli bir sütunun zarar görmesi anlamına gelir. Bu açıdan resmi dil empozisi birleştirici olmaktan ziyade hiyerarşik bir ayrımı kurumsallaştırmaktadır. Zaten Arapça'nın şimdiye kadar elde ettiği statünün zarar görmeyeceği garantisi de bu sütunun önemine dikkat çeker. Yine de demokratik bir İsraili kimliğinin olmadığı (olmadığı/arzu edilmediği) bir ulus-devlet tahayyülünün yurttaş ideasının dışında bırakılmış ve nüfusun %20'sini oluşturan bir toplumsal-siyasal grubun kimlik olarak ikincilleştirilmesi, İsrail rejimini demokrasiden uzaklaştırıp, daha önceki yıllarda çeşitli konu ve bağlamlarda tartışılan ve etnik/dini ayrımcılığı çeşitli düzey ve biçimlerde ifade eden etnik demokrasi⁴ ya da etnokrazi⁵ tartışmalarını yeniden gündeme getirecektir. Bu noktadaki siyasal rejim sorusu Batı Şeria'daki yerleşimler meselesi ile daha da derinleşmektedir.

⁴ Smooha, Sammy. "Minority Status in an Ethnic Democracy: The Status of the Arab Minority in Israel." *Ethnic and Racial Studies* 13, no. 3 (July 1, 1990): 389–413.; Dowty, Alan. "Consociationalism and Ethnic Democracy: Israeli Arabs in Comparative Perspective." *Israel Affairs* 5, no. 2–3 (December 1, 1998): 169–82.

⁵ Yiftachel, Oren, and As'ad Ghanem. "Understanding 'Ethnocratic' Regimes: The Politics of Seizing Contested Territories." *Political Geography* 23, no. 6 (August 2004): 647–76.

Batı Şeria'daki Yahudi Yerleşimleri

Ulus-devlet yasasının İsrail vatandaşı Araplar açısından en büyük etkisi Arapça'nın resmi dil olmaktan çıkarılması yönünde öncelikle kültürel (tam ve eşit yurttaşlık ile doğrudan bağlantılı olmak üzere) alanda ortaya çıkarken, Batı Şeria'da bu durum Yahudi yerleşimlerin İsrail Devleti tarafından prensip olarak meşru sayılması noktasında fiziksel işgalin kurumsallaşması yönünde cereyan etmektedir. Temel yasaya göre İsrail Devleti Yahudi yerleşimlerin gelişimini ulusal bir değer olarak görmektedir. Bu bağlamda onların kurulması ve güçlendirilmesini teşvik edilmesi ve geliştirilmesi için çalışır. Yasa yapım sürecinde en çok eleştiri alan maddelerin başında yerleşimler ile ilgili olan düzenleme gelmekteydi.

1967 Savaşı sonrasında hem fiziksel hem de siyasal-ideolojik bir hareket alanı bularak Batı Şeria'nın⁶ Yahudileştirilmesi yönünde çalışan yerleşimci hareketlerin, kısa sürede İsrail hükümetleriyle kurduğu ve zaman içerisinde güçlendirdiği ilişkiyle gerek güvenlik gerekse de siyasal-ideolojik gerekçelerle devlet tarafından desteklendiği bilinmektedir. İsrail-Filistin barış görüşmeleri sırasında ya da İsrail Devleti'nin güvenliğini ihlal ettiği düşünüldüğü durumlarda bazı yerleşimlerin bizzat İsrail tarafından sökülmesi söz konusu olsa da hem Dindar Siyonist fanatiklerin bölgeyi kolonizasyon projelerini ideolojik bir kesinlik ve adanmışlık düzleminde örgütlemeleri ve kurumsallaştırmaları hem de İsrail'in bölgeyi askeri açıdan kontrol etme noktasında yerleşimlerin faydalı olduğunun kavranması neticesinde yıllar içerisinde varlıklarını artırarak sürdürmüşlerdir.

1990'lardaki Oslo süreci ise bölgede İsrail askeri varlığını normalleştirmiş, derinleştirmiştir. Bu ise güvenlik temelli yerleşimlerin artışını hızlandırmıştır. Aynı zamanda ülke içerisinde ekonomik-sosyal dinamikler de Batı Şeria'ya Yahudi göçünü artırmıştır. Bu bağlamda Siyonist olmayan ultra-Ortodoksların Batı Şeria'da kurdukları yerleşimlerin artması dikkat çekicidir. Karşılaştıkları ekonomik sıkıntılar ve daha önceleri yaşadıkları merkezi yerlerde ev fiyatlarının artması, pek çok Ultra-Ortodoks gencin eski merkezlerde yaşamasını imkânsızlaştırarak onları çevreye ve Batı Şeria'ya itmesiyle sonuçlandı.⁷ Kısacası yasa öncesinde zaten Batı Şeria çeşitli düşünce ve hedeflerle Yahudi göçüne açılmış durumdaydı. Batı Şeria'da günümüzde Yahudi nüfusu Doğu Kudüs hariç 400.000 civarındadır. Ancak çıkarılan yasa yerleşimleri İsrail Devleti açısından ulusal bir değer olarak yüceltmektedir. Bir bakıma Yahudi yerleşimleri İsrail'in bir Yahudi ulus-devleti olma sürecinin organik bir parçası haline getirmektedir.

Yasanın ilk oturumunda kabul edilen biçiminde sadece Yahudilerin yaşayabileceği yerleşimlerin kurulmasına izin verilmesi kabul edilmişti. Bu maddenin 2 temel yansıması bulunmaktaydı: Siyasal-ideolojik bir tasavvur olarak Batı Şeria'nın Yahudileştirilmesinin kurumsallaşması ve Yüksek Mahkeme'nin demokratik prensiplerle yerleşimlere müdahalesinin engellenmesi. Bu noktada 2000 yılındaki meşhur davada, Kaadan çiftinin Yahudi Ajansı'nın Yahudilerin yerleştirilmesi için kurduğu İsrail'deki Katzir yerleşiminde toprak satın almasının engellenmesinin Yüksek Mahkeme tarafından bozulması kararının⁸ ve

⁶ Yahudiler bu bölgeyi Yehuda ve Şomron (Judea and Samaria) olarak anlandırmaktadır.

⁷ Weiss, Avi (ed) (2017), State of the Nation Report: Society, Economy and Policy in Israel, Taub Centre for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem

⁸ Ka'adan Case, <https://www.escri-net.org/caselaw/2014/hc-669895-aadel-kaadan-v-israel-lands-admin->

Yüksek Mahkeme'nin benzer yaklaşımlarının bu madde üzerinde ısrar edilmesinde etkisi bulunmaktadır. İkinci ve Üçüncü oturumların hemen öncesinde gelen büyük eleştiriler doğrultusunda madde İsrail Devleti'nin Yahudi yerleşimleri ulusal bir değer olarak gördüğü ve bunların gelişimi için çalışacağı yönündeki beyanıyla sınırlandırıldı. İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'in yasaya karşı çıkışı da bu döneme denk gelmiş ve tek din ya da ulus temelinde ayrı yerleşimler kurulmasının öngörülmesinin İsrail'i uluslararası ortamda zor durumda bırakacağından ötürü yasaya karşı çıkmıştı. İlgili yasa maddesinin yerleşimlerin desteklenmesinin ifadesiyle sınırlandırılması ırksal bir ayrımcılığın kurumsallaşmasını engellemiş olmakla beraber Yahudi yerleşimleri vurgusu Batı Şeria'daki işgali ideolojik düzlemde güçlendirmiş, pratik olarak da kolonizasyona daha da açık hale getirmiştir.

Bu noktada İsrail hükümetine getirilen eleştirilerin en önemlilerinden biri yasanın iki devletli çözümün zorlaştırmasıdır (hatta Filistin Yönetimi İsrail'in bu yasayla iki devletli çözümü ortadan kaldırdığını ifade etmişti). Ana akım İsrail siyasetinde ister tek devlet ister iki devlet tahayyülleri olsun, neredeyse tüm projeler Araplar ile Yahudilerin mümkün olduğu kadar ayrışması üzerine bina edilmiştir. İki devlet savunularına bakıldığında iki toplum için iki devlet vurgusunun ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Buradaki temel motivasyon Arapların kendi kimlikleri yaşatabilecekleri bir devlete sahip olmalarının öncesinden ziyade İsrail'deki Yahudi çoğunluğun sürekliliğini garanti altına almaktır.

Bir Arap yurttaşın İsrail Devleti'nde başbakan olma ihtimali ve bunu olanaklı kılacak Arap nüfus artışının Yahudi nüfusunu aşma durumu İsrail'deki ortalama Yahudi siyasal-toplumsal kimliği açısından tahayyül edilemez noktadadır. Bu yüzden Batı Şeria'nın işgali veya gelecekteki ilhak ihtimali İsrail'in Yahudi ve demokratik bir devlet olarak varlığını sürdüremeyeceği anlamına gelir. Bunun bilincinde olan merkez sol ve liberal ana akım partilerin yasaya karşı oy kullanmalarının sebeplerinden bir tanesi de budur. Bu açıdan Batı Şeria'nın işgal edilmesinin milyonlarca Arap ile beraber yaşama zorunluluğunu getireceğinden endişe eden ve kendini Siyonist olarak tanımlayan pek çok kesim buna karşıdır.

Bunun açık örneklerinden bir tanesinde İşçi Partisi lideri Avi Gabbay her yıl binlerce Yahudi'nin İsrail'e göç etmesinin sebebinin tıpkı kendi ailesinin yaptığı gibi Yahudi bir devlette yaşama arzusu olduğunu vurgulayarak iki halk için iki devletin Siyonizmi yaşatacak tek ihtimal olduğunu vurgulamıştı. Yahudilerin çoğunluk olarak İsrail'de yaşamalarının tek yolu ise İsrail'in Yahudi kimliği içerisinde absorbe edemeyeceği Arap nüfusun ileride kurulacak kendi devletleri içinde yaşamasıdır. Oysa mevcut yasa ve siyasal atmosfer bu ideayı tehdit ediyor. İki devletli çözümüm ortadan kalkması ise ya Batı Şeria'nın ilhak edilerek bu coğrafyadaki insanlara da yurttaşlık verilmesini gerekli kılacak ya da ve çok daha güçlü bir ihtimalle askeri rejimin Batı Şeria bölgesinde kurumsallaşarak ırksal ayrımın derinleştiği bir tür apartheid rejiminin geliştirilmesini beraberinde getirecektir. Bu ihtimallerden ilki devletin Yahudi kimliğini, ikincisi ise demokratik kimliğini sürdürmesini olanaksız kılacaktır. Bu anlamda 1992 yılında kabul edilen ve İsrail'in Yahudi ve demokratik olduğunu ifade eden temel yasanın Yüksek Mahkeme tarafından demokratik olmayı önceleyip mümkün olduğunca Yahudilik yaklaşımının ters yüz edilerek

yeni yasanın Yahudiliği öncelediği ve ardından devletin mümkün olduğunca demokratik hale getirileceğini öngörmektedir.

Ultra-Ortodoks Yaklaşım

Ulus-devlet yasının ortaya çıkışında dindar siyasi partilerin pozisyonları hem Ortodoks Yahudiliğin İsrail içerisindeki temsili noktasında hem de Ultra-Ortodoks – Arap işbirliğinin geleceği noktasında önemli ipuçları sunmaktadır. 1967 Savaşı sonrası siyasi-ideolojik kavramsallaştırmasını Batı Şeria'nın kolonileştirilmesi ve Yahudileştirilmesi üzerine kurarak mesihçi ideoloji ve pratik üzerine temellenen Dindar Siyonizm (ya da Modern Ortodoks hareket) büyük ölçüde hali hazırda parlamentoda Yahudi Evi Partisi tarafından temsil edilmektedir. Bu yönüyle yasanın çıkarılmasında bu partinin etkisi tarihsel gelişim süreci ve üstlendiği politik misyon dikkate alındığında anlam kazanır. Ancak İsrail'deki dindar siyasetin diğer ayağı ve Siyonist olmayan Ultra-Ortodoks (Haredi) hareket açısından yasa, devlet ve hükümet ile ilişkiler, Diaspora ve parlamentoda siyasi işbirliği olanağı bağlamında Arap partiler ile ilişkiler noktasında pek çok kriz çıkarmış ve ikilemler yaratmıştır. Hatta yasanın ikinci ve üçüncü oturumundan çok kısa bir süre önce ultra-Ortodoks basında özellikle Birleşik Tevrat Yahudiliği içerisindeki hizipler arasında görüş ayrılıklarının arttığı yazıyordu.

İlk olarak mevcut yasanın ultra-Ortodoks partilerin arzu ettiği bir yasa olmadığını belirtmek gerekir. Tam tersine, İsrail Devleti'nin kimliğinin belirlenmesinin kendileri açısından o güne kadar elde ettikleri toplumsal kazanımlara tehdit oluşturabileceğinin de farkındaydılar. Zaten yasa yapım sürecinde en çok itiraz ettikleri noktalardan bir tanesi de yasanın ilk halinde yer alan ve İsrail'deki her bireyin din ve ulus gözetilmeksizin kültürlerinin, geçmişlerinin, dillerinin ve kimliklerinin korunması ile ilgili olan maddedi. Ultra Ortodokslar bu maddenin Ortodoks olmayan dini akımların İsrail Devleti'nde gelişmesinin önünü açabileceği dolayısıyla endişe ettiler. Bilindiği üzere İsrail'de dini konularda Ortodoks Yahudilik hükümlerinin sıkı bir şekilde uygulandığı geniş kamusal alanlar mevcuttur ve Ultra-Ortodoks kurumlar ve siyasi partiler de bu alanların Ortodoks olmayan Yahudi gruplara kapatılmasını öncelemektedirler. Benzer şekilde yasanın ilk halinde devlete; İsrail Devleti ile dünyanın her yerindeki Yahudiler arasında ilişkileri koruması görevi verilmişti. Bu madde de daha sonra değiştirilerek bu görevin Diasporada icra edileceği kararlaştırılarak Diaspora Yahudilerinin (ve pek tabii Muhafazakâr ve Reform Yahudiliğinin) İsrail içerisindeki potansiyel etki artırımının önüne geçildi.

İkinci olarak mevcut yasa Ultra-Ortodoks partiler açısından Yahudi dininin geliştirilmesi noktasında bir anlam da ifade etmiyor. 2014'te bu yönde bir yasa tartışıldığı zaman ultra-Ortodoksların tepkisi, böyle bir yasanın dindar olmaktan ziyade ulusal olduğu yönündeydi. Bu yüzden bugünkü yasa ultra-Ortodokslara İsrail'de geleneksel kimlik-çıkart ekseninde bir kazanım sağlamamıştır. Örneğin, ultra-Ortodoks siyasetin bugün söylemsel düzlemde ana damarlarından bir tanesi olan Şabat gününe hürmetin korunması yönünde yasa bir adım atmamış, sadece hali hazırda var olan ve Şabat gününün Yahudiler için tatil olduğunu belirten çalışma yasının bir tekrarını yapmıştır. Yasa Şabat gününe hürmetsizliği yasaklanması konusunda hiçbir şey söylemiyor.

Üçüncü olarak ve belki de en önemli noktalardan bir tanesi yaz dönemi bitmeden oylan-

ması planlanan ve Yeşiva (Yahudi din okulu) öğrencilerinin askerlik hizmetini ertelemesini zorlaştıran ve Ultra-Ortodoks topluma askerlik kota sistemi getirilmesini öngören ve bu açıdan kurumsal ultra-Ortodoks siyasetini çeşitli açılardan krize sürükleyen askerlik yasasında Arap vekillerden görmeyi umdukları desteği kaybetme korkuları ön plana çıkmıştır. Müezzın Yasası olarak bilinen ve ezan sesinin sabah ve yatsı vakitlerinde kısılmasını öngören yasada Arapların desteklenmesi karşılığında askerlik yasasının engellenme planının bu anlamda zarar göreceği endişesi bir yanda, Netanyahu hükümeti içerisinde hem devlet kaynaklarına ulaşım hem de yine askerlik yasası dâhil olmak üzere pek çok hususta Netanyahu'nun desteğine ihtiyaç duyulması öte yanda çok ciddi bir ikilem yaşamışlardır.

Bu ikilem temel olarak Arap-ultra-Ortodoks işbirliğinin yapısal sınırlarını açık bir biçimde ortaya koymuştur. Her ne kadar her iki kampın belirli konularda birbirilerinin pragmatik desteklerine ihtiyaçlarının devam etmesi dolayısıyla konjonktürel işbirliği fırsatlarını değerlendirecekleri öngörülebilse de kimlik kalıplarına sıkışmış siyasal sistem içerisindeki konumları ilişkilerin derinleştirilmesinin önünü kesmektedir. Çünkü ultra-Ortodoks siyaset, Siyonist ulus-devlet projesinde kendisine belirli özerklik alanları yaratabilmiş aynı zamanda da İsrail hükümetleri içerisinde yer alarak kimliğin yeniden üretim kurumları üzerinde hâkimiyet başta olmak üzere çeşitli toplumsal çıkarlar elde etmişlerdir. Bununla da kalmamış, özellikle 1977 sonrası kendi siyasal ajandalarını Modern Ortodoks (Dindar Siyonizm) hareketin temsilcisi olan Ulusal Dindar Parti'nin (günümüzdeki Yahudi Evi Partisinin selefidir) din-devlet ilişkilerindeki temel aktörlük rolünden uzaklaşmasının ardından merkeze taşımaya başlamışlardır. Bu bağlamda iktidar koalisyonları içerisinde bizzat bulunmak Agudat Israel geleneği için 1977 sonrası, Sefarad Şas Partisi için ise kurulduğu ve olgunlaştığı 1980'ler boyunca ve sonrasında kaynaklara erişim, kazanımların korunması ve mümkünse genişletilmesi noktasında önem arz eder hale gelmiştir.⁹ Öte yandan Arap siyasi partiler hiçbir zaman iktidar koalisyonları içerisinde yer almamış, davet edilmemiş ve elde ettikleri kimliksel tanınma ve toplumsal çıkarlar ise kültürel gelişim ve liberal haklar noktasında değil, ayrı yaşam pratikleri çerçevesinde anlam kazanmıştı. Bu yönüyle pratik olarak iktidar koalisyonlarının, düşünsel olarak da ulus fikrinin bir şekilde içinde olmak ile bunların dışında olmak bu iki kamp arasındaki işbirliğinin derinleşmesini engellemektedir. İsrail'de özellikle ekonomik düzeyler konusunda bir arada ele alınan bu iki kampın bir araya gelmesi ancak dönemsel siyasetin elverdiği ölçüde mümkün olacaktır. Ulus-devlet yasasında içerik olarak bir kazanımı olmamasına rağmen bir blok haline Ultra-Ortodoks partilerin evet oyu kullanmış olması kendi siyasal hareketleri açısından yapısal bir kısıttır ve mevcut siyasal sistemde böyle sürmeye devam edecek gibi görünmektedir.

Diaspora ile İlişkiler

Ulus-devlet yasası yapım sürecine dâhil olan, eleştiri getiren aktör gruplarından bir tanesi de Diasporadaki Yahudi gruplarıdır. Eleştirilerin merkezini ise iki başlık oluşturmaktadır. Bunlardan ilki yasanın, özellikle de ilk oturumda kabul edilen sadece Yahudilerin yaşayabileceği yerleşimler kurulmasının önünü açan maddenin, ırksal ayrımcılığı kurumsallaştırma tehlikesiydi. Devletin demokratik karakterinin altını oyacak bu yak-

⁹ Bu noktada Aşkenaz Agudat Israel geleneği ile Sefarad Şas hareketinin katılım biçimlerinin hem birbirlerinden hem de yıllar içerisinde kendi açılarından farklılık gösterdiklerini not düşmek gerekir.

laşım Diasporanın kabul edebileceği bir şey değildi. İftira ve İnkârla Mücadele Birliği ADL (Anti-Defamation League) yayınladığı basın açıklamasıyla devletin sembollerine ilgili düzenlemelerin, Yahudi göçünün desteklenmesinin veya Kudüs'ün başkent olarak vurgulanmasının desteklediği buna karşın çoğulcunun önünü kesecek maddelerin ciddi sorunlar çıkardığı vurgulanmıştır. Bu maddelerin başında kuşkusuz Arapça'nın özel statüye hale getirilmesi özelinde tüm Arapların eşit yurttaşlık üzerinden tanımlanmalarının altını oyan madde gelmekteydi.¹⁰

İkinci olarak devlet-Diaspora ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda İsrail Devleti'ni Diasporada sorumlu kılan madde eleştirilmiş ve basın açıklamasında net bir şekilde vurgulanmıştır. İsrail içerisinde ultra-Ortodoks partilerin Netanyahu hükümetini çeşitli noktalarda mecbur bırakarak Ortodoks Yahudiliği önceleyen ajandalarının ulusal çapta uygulanmasını zorlayan politikaları Diasporadan uzun süredir ciddi tepkiler almaktaydı. Bu madde ile birlikte yine Diaspora ve Ortodoks olmayan Yahudi dini akımların İsrail'de bir tanınma, geçerlilik, etki alanı kazanmasının önüne geçilmiş oldu. Bu ise ADL'nin vurguladığı çoğulculuğun gelişimin önündeki önemli bir engeldir.

Benzer şekilde Amerikan Yahudi Komitesi AJC (American Jewish Committee) de Knesset'te onaylanan ulus-devlet yasasından derin bir hayal kırıklığı duyduğunu açıklamıştır.¹¹ Bu hayal kırıklığı da hem ADL'nin de ifade ettiği üzere Arapça'nın özel statüye indirgenmesiyle hem de sadece Yahudilerin oluşturduğu toplulukların kurulmasına ilişkin maddenin kaldırılarak Yahudi yerleşimlerinin ulusal bir değer olarak görüldüğünün ifade eden maddenin getirilmesini bir laf oyunu olarak görülmesiyle ilgilidir. Reform Yahudileri Birliği (Union for Reform Judaism) başkanı Haham Rick Jacobs da yayınladığı bildiriye yasayı İsrail demokrasisi için üzüntü verici ve gereksiz bir gün olarak değerlendirmiştir.¹² Jacobs yasanın İsrail'de Arap-Yahudi ilişkilerine zarar verdiğinin ve İsrail Devleti'nin temel kurucu değerleri (Yahudi ve demokratik) arasındaki dengeye olumsuz etki yaptığının altını çizmiştir. Yasayı eleştirdiği başka bir açıklamasında ise çoğulcu bir karaktere sahip dünya Yahudilerinin çoğunluğu pahasına ultra-Ortodoks Yahudiliğe teslim olunduğunu belirtmişti.¹³

Sonuç

İsrail'in 15.temel yasası olan "İsrail: Yahudilerin Ulus Devleti" yasası tüm bu siyasal-toplumsal dinamikler arasında kabul edilmiştir. Yasanın ilk oturumunda kabul edilen formu, İsrail'in demokratik bir Yahudi ulus devleti olarak tanınması yerine devletin Yahudi kimliğini önceleyen bir biçimde ortaya çıkmıştır. Oysa 1992 yılında çıkarılan iki temel yasa ile İsrail'in tüm vatandaşlarına tam ve eşit haklar veren Yahudi ve demokratik

¹⁰ ADL Statement on Knesset Passage of Nation-State Law (2018), <https://www.adl.org/news/press-releases/adl-statement-on-knesset-passage-of-nation-state-law>

¹¹ AJC Criticizes Knesset Adoption of Nation-State Bill, (July 18, 2018), <https://www.ajc.org/news/ajc-criticizes-knesset-adoption-of-nation-state-bill>

¹² URJ President Rabbi Rick Jacobs Statement on Israel's Nation-State Law, (July 18, 2018), https://urj.org/blog/2018/07/18/urj-president-rabbi-rick-jacobs-statement-israels-nation-state-law#utm_source=Twitter&utm_medium=social&utm_campaign=PressRelease&utm_content=NationState

¹³ URJ President Rabbi Rick Jacobs: "We Vehemently Oppose Israel's 'Nation-State' Bill" (July 12, 2018), <https://urj.org/blog/2018/07/12/urj-president-rabbi-rick-jacobs-we-vehemently-oppose-israels-nation-state-bill>

bir devlet olduğu vurgulanmıştı. 1995-2006 yılları arasında Yüksek Mahkeme başkanlığı yapmış Aharon Barak bu yasaların İsrail tarihinde bir dönüm noktası olduğunu ve İsrail’de anayasal bir devrim yaşandığını müjdeliyordu 1993 yılındaki değerlendirmesinde.¹⁴ Ulus-devlet yasası tartışmalarında da Barak bu iki yasanın altını çizerek hem Yahudi hem de demokratik devlet olma koşulunun mutlak surette korunması gerektiğini belirtirken, tüm yurttaşların tam ve eşit haklarının garanti edilmesini talep ediyordu. Ancak yasa bu dengeyi koruyamadı ve devletin Yahudi karakteri demokratik olma iddiasının önüne geçti.

Bunun pratikte ne gibi sonuçlar doğuracağını ise süreç içerisinde daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Yasa hiçbir şekilde geri döndürülemez değildir. Nasıl 1992 yılı tam ve eşit yurttaşlık haklarını ön plana çıkarabiliyorsa bundan sonraki süreçte de benzer siyasal eğilim baskınlık kazanabilir. Ancak hali hazırda hâkim olan sağ/milliyetçi söylemin hem İsrail’de hem de uluslararası düzlemde güçlü olması, yakın zamanda bir değişiklik beklenmesinin önünü kapatıyor. İsrail içerisinde de yasanın getirdiği anti-demokratik yaklaşımı ters yüz edecek siyasal bir irade bulunmuyor. Bu noktada istisnai olarak Yüksek Mahkeme’nin nasıl bir reaksiyon göstereceği merak konusudur. Zira İsrail’deki demokratik işleyişin çeşitli sebep ve biçimlerle tehlikeye girmesi durumunda Yüksek Mahkeme’nin müdahil olduğu görülmüştü. Ulus-devlet yasası da ilk teklif edildiğinde kendinden önceki temel yasalara bir üstünlüğü olacak şekilde kaleme alınmasına rağmen, ilk oturumda yumuşatılmış formu ile geçmiştir. Bu durum ise esasen 1992 yılındaki ‘İnsan Onuru ve Özgürlükler’ başlığıyla kabul edilen ve devleti Yahudi ve demokratik olarak nitelendirerek tüm yurttaşlara eşit haklar veren yasanın hala yürürlükte olduğunu hatırlatmaktadır.

Yine de pratik düzlemde yasanın nasıl ve ne düzeyde bir bağlılıkla uygulanacağını zaman gösterecek. Tabelalardaki Arapça yazıların sökülmesinin ya da çeşitli alanlarda Arapça’nın görünür olmamasının İsrail’i daha fazla Yahudi yapacak bir araç olarak tasarlamak çok inandırıcı gözüküyor. Batı Şeria’daki Yahudi yerleşimler konusunda ise mevcut sürecin hızlandırılması beklenebilir. Bu durum ise hem İsrail iç siyaseti için hem de uluslararası alanda İsrail’in krizlerle karşılaşmasının önünü açacaktır. İsrail’de Ortodoks Yahudi hâkimiyetinin dolaylı olarak güçlendirilmesi ise Diaspora-İsrail ilişkilerindeki huzursuzluğun devamlılığa işaret etmektedir.

Yasanın pek çok maddesi hali hazırdaki siyasal ve kurumsal düzen ile uyum gösterse de bunun siyasi-hukuki bir düzleme yerleştirilmesinin Arap-Yahudi, İsrail-Filistin, Ortodoks-Ortodoks Olmayan, İsrail-Diaspora ilişkileri bağlamında zaten kırılan olan pek çok hattı sarstığı açık bir şekilde görülmüştür. Yasa yapım sürecindeki tartışmalar ve yasanın pek çok kez değişmesi de bu dinamik ve gerilimli süreci yansıtmaktadır.

Son söz olarak, yasa tasarısının ikinci ve üçüncü oturumlardan geçerek yasalaşması sonucunu iktidar milletvekillerinin selfie çekerek kutladığı haberleri çıkmıştı. Fotoğrafı çeken kişi ise çok yakın bir zamanda kışkırtıcı, aşağılayıcı ve küçük düşürücü bir üslup kullandığı gerekçesiyle Knesset’ten 6 aylığına uzaklaştırılan, hapisteki yakınlarını görmek isteyen Filistinlilerin otobüsüne binerek ailelere hakaret ederek bunu kameraya kaydeden ve sosyal medyada Batı Şeria topraklarının bir gün ele geçirileceğini söyleyerek şov yapan Likud milletvekili Oren Hazan’dan başkası değildi. Aynı milletvekili 2017 yılında

¹⁴ Barak, Aharon, “A Constitutional Revolution: Israel’s Basic Laws” (1993). Faculty Scholarship Series. Paper 3697. http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/3697

Trump'ın İsrail ziyaretinde Trump ile çektiği selfie ile de haber olmuştu. Oren Hazan'ın çektiği selfieler ulus-devlet yasaının hangi politik auranın sonucu olduğu ve İsrail Devleti'ni hangi doğrultuya götürdüğü üzerine görsel olarak da tarihe not düşmektedir.

Yazar Hakkında

Ferit Belder

Ferit Belder İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora öğrencisidir. Sırasıyla 2011 yılında Marmara Üniversitesi'nde lisans, 2013 yılında İstanbul Üniversitesi ve 2016 yılında SOAS'ta (School of Oriental and African Studies) yüksek lisans derecelerini tamamlamıştır. Doktora araştırmasında İsrail'deki din, kimlik ve güvenlik ilişkisini toplumsal güvenlik perspektifinden çalışmaktadır. 2017-2018 döneminde doktora araştırmasını İsrail'de Bar-Ilan Üniversitesi'nde sürdürmüştür.

Association of Researchers
On the Middle East and Africa

جمعية دراسات الشرق الأوسط و أفريقيا

www.ordaf.org